

20

DE
IMITATIONIS RHETORICÆ
STVDIO ATQVE INDOLE,
IN MEMORIAM
IVBILAEI
GYMNASII MERSEBURGENSIS,

a.d. XIX. m. DECEMBER.

A: R. S.

M. D. CC. LXXV.

CELEBRATI,

EX PONIT

M. DANIEL GVILIELMVS FVNCIVS,
GYMNAS. COLLEG. QVINT.

MERSEBURGI, LITTER. LAITENBERGER.

DE
IMITATIONIS RHETORICAE
STVDIO A IOSE LABBE
W. MENTORI
I V B I L A E I
GYMNASII MIRSERBERGENSIS

M. D. C. C. L. X. V.

CEPHERATI

M. D. C. C. L. X. V.

MIRSEBERG

VIRIS
SVMME REVERENDIS,
A C
GENEROSISSIMIS,
IOAN. CHRISTOPH.
DE BONIKAV,

Dynast. Pomsen, et Naunhoff. &c. Elect. Saxon.
Confiliar. intim. Summe Rever. Capit. Merseb.
Prælat. Cust. et Canon. resid.

ut et

AVGVST. SIGISMVND.
DE WINKEL,

Summe Rever. Capit. Merseb. Prælat. Scholast.
Canon. resid. et Suprem. Cur. Provin. Assels.

VIRIS
SVMMÆ FEVERENDIS
A
GENEROSISSIMIS
IOAN. CHRISTOPH.
DE BONIKAV.

Dynast. Pomern. et Marchion. &c. Elect. Saxon.
Condit. in eam. Summe Rever. Capit. March.
Prælat. Cuius et Canon. titulu.

ut et
AVGVST. SIGISMVND.
DE WINKEL.

Summe Rever. Capit. March. Prælat. Scholast.
Canon. titulu. et Summe. Cur. Pomer. Altit.

V I R I
SVMME REVERENDI AC GENEROSISSIMI,

Patroni humillimo pietatis atque observantiae
cultu semper colendi.

*D*ia quidem multumque hesitavi, has levissimi argu-
menti plagellas VOBIS, displicendi timore de-
territus, offerre, illisque dignitatem, quae deest,
VESTRIS splendidissimis praefixis nominibus conciliare. Sed
praeter morem a maioribus nostris receptum, qui literarum sua-
rum monumenta aut principibus, aut Mecenasibus sacrarunt,
et ipsa huius diei solemnitas, et VESTRA summa indulgen-
tia, quae mihi semper maximo fuit ornamento, omni electo metu
me ad id commoverunt audendum, quod tantum viris summa

doctrinarum laude florentissimis licitum esse videtur. Itaque
non humillime tantum a VOBIS peto, ut hunc libellum
VESTRO gratiosissimo patrocinio dignum iudicetis, sed me
quoque, measque maxime exiguas literas VESTRO indul-
gentissimo presidio commendo, qui nunquam esse desinam,

V I R I

SVMME REVERENDI AC GENEROSISSIMI,

Patroni humillimo pietatis atque observantiæ
cultu semper colendi,

VESTRORVM NOMINVM,

Merseburg,

a. d. xix, m. Decbr.

M. D. CC. LXXV.

humillimus et deditissimus cultor,

M. DANIEL GVILIELMVS FVNCCIVS,

Gymnaf. Colleg. quint.

§. I.

*Imitationis studium omnibus hominibus
innatum.*

Nobis omnibus a natura inditum esse recte videtur mirabile quoddam studium omnia ea cupide arripiendi ac faciendi, quæ aut præteritis seculis præclare gesta esse legimus aut quæ nostra ipsa ætate fieri videmus. Vt enim semper prodierunt tam diuino ingenio præditi viri, ut artibus suis ipsam naturam imitari, quinimo haud raro superare studerent: ita etiam illorum monumenta relicta tantam sibi conciliarunt admirationem, ut omnes, qui se eadem faciendo aptos esse senserint, relicta omnibus rebus, eiusdem famæ & laudis cupidi, ad id toto incumberent animo, & facere tentarent, quod hæc ingenia bene præclareque gesserant. Quo factum est, ut quælibet ars, non suos solum habuerit cultores, sed etiam potius imitatores. Et sane singularis simul exinde elucet, pro conseruandis artibus et doctrinis, provida Dei cura, cui visum est non omnes

A

ac

ac singulos homines tam eximiis atque omni imitatione dignis animi æque ac corporis exornare dotibus, sed tantum certis temporibus excellentia proferre ingenia. Si enim omnes homines, aut saltem multi, eodem tempore, eisdem predicti conspicerentur dotibus; nihil haberemus, quod admiraremur. Memoria excellentium virorum brevi periret tempore. Maximæ enim res, si vulgaris fiunt ulus, nullius amplius sunt pretii. Tandem etiam quævis ætas in eum finem vidit præclaros viros, ut inferiores semper ad eorum vestigia premenda excitarentur.

§ II.

Necessitas imitationis rhetorice.

Quod quum factum itaque omnia artium doctrinarumque genera sint experta: recte iudicat ille Germaniæ præceptor, Philippus Melanchthon, in *element. rhetor. L. II. c. 17.* *Si quis est, inquit, qui iudicat imitationem, quum in aliis artibus maximam vim habeat, in vna eloquentia inutilem esse, huius error non solum doctorum testimonio, sed sensu plane communi refellitur.* Licita igitur non tantum, et ab ipsa erudita antiquitate confirmata est imitatio: sed etiam, quia non omnes in tribuendis eloquentiæ dotibus naturam habent fauricem, ut sine disertissimorum oratorum exemplo, boni oratoris virtutes possint sibi acquirere, ob insignem vtilitatem ex hoc imitationis studio redundantem, maxime necessaria.

§ III.

Instituti rationes moventes, et allegati auctores.

Grauitèr vero errant, qui hoc studium leuè hrenique temporis spatio absolui posse putent. Non enim ferme in vlla, præter hanc artem, tam peruersè agunt literarum aman-

amantes, ut vix, si hos oratores audimus, risum tenere possimus. Quum præterea nostra ætas maxima horum hominum copia abundet, qui imitandi studio abrepti, cæco quasi impetu, omnia, in quæ mens oculique cadant, imitanda sibi sumunt, et, ut euentus docet, tam finitro successu, ut totum eorum studium simile sit imitationi puerili uel histrionali: hoc argumentum explicare non dubitavi, ut exinde appareat, plura, quam illi parum felices imitatores credant, a bono imitatore requiri. Non vero me in hoc argumento studio atque opera M. Fab. Quintiliani, Philipp. Melanchthonis, Gerhard. Ioan. Vosfii, et celeberrimi, ac venerabilis nostri Ernesti, usum fuisse, nego.

§ IV.

Ratio tractandi.

Sed, quis finem, nisi ordine quodam illum persequatur, unquam præfixum attinget? Ut itaque de illo imperrando minus dubitem, si ex præmissa definitione rhetoriæ imitationis, quibusdam, quæ de exemplari sunt necessariæ, ante monitis rebus, eius indolem tanquam e suo fonte derivarem, ipsam rem arbitratus sum optime posse intelligi.

§ V.

Explicata imitationis rhetoriæ notio.

Quum ipsa rhetorica varie a viris doctis sit definita, nam, uti *Quintilian. in oratoriar. institut. L. II. c. 16. fatetur, quidam rhetoricam vim tantum, quidam scientiam, sed non virtutem, quidam usum, quidam artem quidem, sed a scientiæ virtute disiunctam, quidam etiam prauitatem quandam artis i. e. κακοτεχνίαν, nominarunt: quo facilius, quid sub imitatio-*

B

ne

ne thetorica sit intelligendum; monstrari possit, mihi præ omnibus aliis illa arrisit Aristotelica definitio, explicata a *Cerhard. Jean. Vosso*, qui in *instit. oratoriar. L. 1. c. 1.* mentem Aristotelis profert: *rhetorica, inquit, est facultas videndi, quod contingat ad persuadendum conducere.* Imitatio igitur Rhetorica erit studium omnia ea in oratione simili modo adhibendi, quæ claris oratoribus ad persuadendum visa sunt conducere.

§. VI.

Diviso imitationis ratione subiecti.

Hæc vero facultas non oratori tantum, sed poetæ quoque propria esse solet. Artem enim poeticam eorundem rhetorices artificiorum indigere, nec sine illis esse posse, neminem fugiet. Poeta itaque, si cupit excellere, lectoresque delectare, ab hoc imitandi studio abhorreere non debet. Duplex inde oritur imitationis species, altera poetis, altera oratoribus propria. Quanquam vero hæc duæ species re accuratius considerata, altera ab altera, sint distinctæ, minimeque confundendæ: multa tamen poetæ cum oratore esse communia, huius studii indoles affirmat.

§ VII.

Ad imitationem requiritur exemplar, et quod sit imitatoris officium ante illius delectum.

Vti pictor, si cuiusdam hominis imaginem vivis vult pingere coloribus, ita, ut imaginis aspectu, hominis recordemur, nisi antea illum viderit, minus feliciter in sua arte procedet: ita necessario adesse debet exemplar, in quod et oratores et poetæ animo totaque mente intueantur, ut illud effingant atque expriment. Ab hoc itaque imitationis initio factò, simul maxima cautio erit adhibenda.

benda. Non enim omnes clari oratores et poetae omnibus possunt esse exemplari. Nisi a via recta deflectere, imperitisque viatoribus similes, hinc inde errare velimus: ante omnia nostras animi vires sedulo atque accurate examinare debemus, ut, quid valeant humeri, quid vero ferre referent, videamus. Non enim omnes eisdem gaudent viribus. Maximum inter homines discrimen parit non morum externorum tantum, sed potius ingenii, eiusque virium diversitas. Alter enim hoc, alter illo modo res obvias, salva tamen atque integra veritate, mentis suae contemplationi subiicit. Par etiam est ratio affectuum. Hic enim ad hunc, ille ad illum proclivior est animi affectum. Qualis igitur esset imitatio, si exempla a nostro cogitandi modo, et a nostris affectibus, toto, ut ita dicam caelo, diversa, quid? quod nostrae totius naturae repugnantia, eligerentur?

§ VIII.

Prima exemplaris virtus.

Quamvis maximum exinde hominum eluceat discrimen: non tamen deerunt exempla nobis simillima. Semper enim similem Deus ducit ad similem. His itaque firmiter adhaerebit bonus imitator, quos, hoc examine peracto, ad suum ingenium proxime accedere, illiusque viribus maxime esse contentaneos, intelliget. Si contrarium peritur: non tantum imitatio erit coacta, et lectoribus odiosa, aut ridicula: cuius enim facultatis prima semina nobis non sunt innata, illam nobis nunquam comparare, multo minus omnipraestita opera et studio, corrigere poterimus: sed his quoque imitatoribus plerumque id accidit, quod *Quintilian. l. c. L. X, c. 2.* affirmat: *vix nempe dicendi atque inventionis non assequuntur, sed plerumque*

B 2

decli-

declinant in peius, et proxima virtutibus vitia comprehendunt, finisque pro grandibus tumidi, pressis exiles, foribus temerarii, letis corrupti, simplicibus negligentes.

§ IX.

Altera exemplaris virtus.

Quae vitiorum scylla si vitari debet, non sufficit oratorem aut poetam nobis invenisse similem, sed eius character penitus, ut exploretur, necesse est. Primus enim ad spectus fallere solet. Similitudo habet varias species, diversosque admittit gradus. Forsan imitationis exemplum comitantur varia orationis vitia, quae mentis oculorumque conspectum fugiunt, et, si in viro eloquentiae laude florente conspiciuntur, virtutum formam induunt. Quid itaque imitandum facilius assumetur? nonne illa vitia, quae ab imitatore non agnita, nunc, quum invenerit sui similem, inter ipsas eloquentiae virtutes referuntur? Nam semper videmus meliora, probamusque, deteriora sequimur. Antequam igitur imitationis exemplum eligatur; consulenda erit eius auctoritas. Si commune eloquentiae peritorum suffragium, examinatis eius vitiis non minus quam virtutibus, in oratorum disertorum recepit numerum, illiusque confirmat auctoritatem, sine minori metu hoc exemplum sequi poterimus.

§ X.

Consuetudo obiectorum respectu exemplaris.

Sed in delineando exemplaris character, duo potissimum mihi obici possunt. Primum aliquis mihi dicat: si ad imitationem unum tantum sufficiat exemplum, reliquos oratores nec esse audiendos, nec multo minus assequenda manu terendos, quod tamen rhetorum praeceptis sit con-

contrarium. Recte. Sufficit vnum exemplum. Sed eam ob causam ceteri oratores non sunt negligendi. Vnius enim rei plures possunt esse fines, et re ipsa sunt. Nec, affirmato vno, negatur alterum. Vnum tantum exemplum eligendum est ad imitationem nempe, huius vestigijs præcipue insilire, præ omnibus alijs frequenter legere, lectione repetita, sensim sensimque nostros sermones ad illud vnum exemplum componere, nec prius denique illius tramites deserere debemus, quam nos illi esse simillimos cognoscimus. Neque vero tamen ceterorum lectio prohibetur. Multa enim non tantum pulchre et eleganter dicta in illis inuenimus, quæ data occasione, nostro capto inseruiunt consilio, sed arctis nostrarum literarum limitibus ampliandis illorum quoque lectio erit idonea. Vnde enim verborum rerumque copia, et ornatus dicendi acquiruntur, nisi frequenti probatæ fidei auctorum lectione? Deinde a quibusdam imitationis exemplum plane tanquam inutile reiicitur. Hi ad suæ causæ fructum faciendum prouocant ad illos viros, qui indiscendis literis nullo viuunt magistro, in cuius verba iurent, sed, uti apes mel ex omnibus arboribus, omnisque generis fructibus colligunt, ita quæ illis placet, arripiunt, quæ minus iucunda vtilique esse putant, despuunt. Quem fugit nomen ecclesiasticorum in philosophia? Nec tamen eorum ausus felicissimo caruit successu. Præ multis enim alijs magnam auctoritatem nacti immortalitati se commendarunt. Idem se fecisse *Horatius* fatetur, *Epist. I, 1.*

Ac ne forte roges, quo me duce, quo laue iuter:

Nullius addictus iurare in verba magistri.

Quo me, cumque rapit tempestas, deseror hospes.

Sed quod paucis, id non omnibus contingit. Non enim, uti monitum est, omnes sunt tam excellentis ingenii, ut sine duce, sine proposito exemplo, id assequantur, quod illis viris nomen conciliaverit immortalē. Plerique bono quidem, non vero diuino gaudentes ingenio, si in rhetorices caltris stipendium mereri, suisque commilitonibus pares esse volunt, deserto imitationis studio, parum proficiunt. Deinde, quod de philosophia aliisque doctrinis affirmari potest, id non valet de eloquentia. In illis enim libera sententiarum relinquitur electio. Subtilis esse potest philosophus, qui ex omnibus philosophorum libris suum condiderit systema, modo, mendacio inimicus, veritatem arripuerit. Sed raro sine imitationis exemplo, bonus orator aut laurea dignus poeta. Aliæ enim doctrinæ versantur circa veritatem cognoscendam, eloquentia circa cognitam veritatem aliis ita tradendam, ut simul commoveantur ad obedientiam veritati præstandam, quod artificium paucissimis a natura tributum plerique ab aliis discere debent, ad quod sibi vindicandum imitatio viam parat tutissimam, uti etiam testatur, *Philip. Melancht. l. c. l. I. c. 1. non sine imitatione oratores effici possunt, neque imitatio sine præceptorum imitatione procedit.*

§ XI.

Quid in rhetorica sit imitandum, ex illius fine intelligitur.

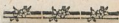
Nunc quæstio est diiudicanda, quid et quatenus imitari debeamus? Ex prolata §. V imitationis rhetoricæ notatione, respondemus: omnia ea imitari studeat huius artis amans, quæ claris oratoribus ad persuadendum visa sunt conducere. Finis itaque rhetorices optimus huius rei erit

eric magister, qui vero varius a doctis allegatur. Alii inter quos ipse eminet *Quintilianus l. c. L. II. c. 18.* oratoris bene dicere faciunt finem ultimum: *Orator*, inquit, *semper bene dicit*, quam sententiam duobus potissimum exemplis, altero a nauta, altero a Medico, petitis illustrare, simulque contrariam studet refutare. Hunc sequuntur omnes, qui Rhetoricam artem esse contendunt. Alii vero Aristotelis, cui etiam assentit *Voss. l. c. L. I. c. 1.* defendunt partes. *Aristoreli*, inquit, *finis est persuasio.* Nec dubium mihi, quin subscripturi sint huic sententiae, quotquot eam examinabant ad logicæ statera libramentum. Illud quippe finis ultimus est, propter quod omnia fiunt, ipsum vero nullius sit gratia: Atqui orator omnia agit, quod persuadeat: persuadere igitur est architectonicus oratoris finis. Et, paucis interiectis, pergit; bene dicere neuiquam est finis ultimus, quando id, quod alterius causa fiat, finis ultimus esse nequit. Persuadere vero est non nisi veritatem ita clare atque perspicue auditores docere, ut illam non solum cognoscant et intelligant, sed etiam ad illam amplectendam impellantur. Hic finis itaque occupat duas precipuas animi facultates, intellectum nempe et voluntatem. In intellectu oritur veritatis lux. Hic argumenta ponderat, diiudicat. et, quid illis insit veri, ipse sentit: voluntas orationis flumine commota non amplius veritati ab intellectu agruata convenienter agere recusat. En! quam late patet rhetorices campus! Sed non minus lati sunt imitationis rhetoriæ limites.

§. XII.

Finis intermedius alteraque imitationis diuisio ratione obiecti.

Tantum vero adest, ut imitator non operam navet bene atque ornate dicendo, ut potius hoc habeat pro fine orationis

tionis intermedio, quo postposito nullus unquam euadet bonus et disertus orator. Si itaque felicem sui sermonis opat exitum: omnino antea illi cogitandum erit de verborum ornatu, structura, eorumque ordine. Mens igitur tota dirigitur potissimum ad hæc duo, ad verba nempe et ad res, quas auditoribus persuadere cupit, hinc duplex nascitur imitatio, verbalis siue verborum, realis siue rerum.

§. XIII.

A verbis initium imitationis debet fieri.

Verba vero, quum sint mentis nostræ signa externa, imitatio verbalis merito antecedit realem. Quare quomodo verborum imitatio oratori sit instituenda, breuiter vt explicetur, necesse est. Orator et intellectum debet instruere, et voluntatem mouere, quod, uti palam est ex §. XI, erat ultimus rhetorices finis. Hæc duo imitatori semper ante oculos versari debent. Prima itaque illius cura hæc erit, ut a suo proposito exemplari discat artem, quid suæ sit mentis, ita docendi, ut ab omnibus intelligatur, et, si sermonis argumentum postulat, voluntatem mouendi, ut obtemperet. Quod, si scripturæ genus vtrique finis parti accommodatum, sedula imitatione facta, eligat, optime illum fecisse, omnes fatebuntur.

§. XIV.

Quale genus scripturæ in rationibus explicandis sit imitandum.

Stilus recte vocatur a Cicerone optimus effector ac magister dicendi. Qui vero bene vult docere, ille prudenter verba atque elocutiones debet eligere. Omnis doctor

enim institutio ad illum tendit scopum, ut eadem veritatis notiones in discentium intellectu oriantur, quas ipse doctor veras esse intra mentem suam perceperit. Videat igitur imitator, quibus verbis exemplar mentem suam aperuerit, utrum illa sufficiant eisdem notionibus producendis, quas ipse autor senserit, an minus. Deinde, quam omne, quod verum sit, non semper statim primo intuitu, sine additis rationibus, cognoscatur: multa enim sunt ipso sole clariora, quae tamen homo aut errorum caligine obtectus, aut antecaptis opinionibus illaqueatus, detestatur, sibi que vel gravissimis luculentissimisque rationibus prolatis, vix potest persuadere. Scriptura itaque genus ducat a suo exemplari imitator clarum et perspicuum.

§. XV.

Perspicuitas non solum in verbis, sed in argumentis, quoque cernitur.

Perspicuitas est unanimi omnium rhetorum consensu prima et necessaria, quam imitator sibi acquirat, virtus, quae in singulis verbis atque elocutionibus non minus quam in rationibus cernitur. E verbis vero atque ex elocutionibus, si eligantur verba naturae rei aptissima, ita, ut statim vera se prodant rei notio, elucebit perspicuitas. Quid vero proderunt verba clara, si argumenta intellectu sunt difficiliora? Nonne error erit metuendus? Nonne eiusmodi scripta auditoribus parient nauseam? Qui enim non vult intelligi, non debet legi. Id igitur imitatori praecipue erit curandum, ut perspicuitatis vestigia in suo exemplari sese offerentia ubique persequatur.

C

XVI Qua-

*Qua ratione obscuritatem perspicuitati oppositam
imitator evitare debeat.*

Perspicuitati e diametro opposita est obscuritas. Haec in eo consistit, si nec notiones rei, nec argumenta ita possint intelligi, ut veram in nobis efficiant imaginem, ut semper illas ab aliis secernere, argumentorumque nexum necessarium perspicere valeamus. Hanc obscuritatem afferunt non prisca solum et nouata verba, sed etiam plerumque rhetorices figure minus recte usurpata. Sic vox vario sensu usitata, nisi sensus definiatur, obscuritatem gignit, quam profert etiam ambigua verborum elocutionumque constructio, deinde, si tegantur ea, quae quia aut minus sunt honesta, aut tristitiam ac maerorem, vel alios animi cruciatus inferunt, orator non audeat dicere, quanquam ad finem orationis obtinendum faciant. Tertio si sermo pro rerum amplitudine, argumentorumque pondere, est brevior, quam ut recte capi possit atque intelligi. Denique, si voces ordine necessario coniunctae diuelluntur, inter se permittantur, et transponuntur. Eheu! quot sunt obscuritatis species! Quenam vero tot malis afferenda erit medela? Dari quidem possunt regulae, et de his malis medendi ratione rhetores praeceperunt. Quis vero regulis propria experientia nondum probatis assentiet, ad quas exercendas per multum laboris suscipi oportet. Imitationis vero solertia omnia obstacula sensum sensumque removebit. Primo in legendis autoribus iudicii acuminis uti debemus, cuius auxilio omnium impedimentorum montes possunt superari. Tunc, quod scri-

scripturæ gentis in exponendis notionibus aut ignotis, aut intellectu difficilibus, non minus quam in rationum demonstratione, a viris æmulatione dignis sive lectum, et quam prudentiam in figurarum usu monstraverint, facile cognoscemus. Nullus enim spectate auctoritatis orator, si mentis suæ notionem aut obscuritatem aut ambiguitatem laborantes ulterius et prolixius excutiendas esse censuit, splendida, tumida, parum usitata, aut prorsus ignota elegit verba, sed potius id curæ illi fuit, ut scripturæ genus in harum rerum declaratione, nec sublimitatem affectaret, nec nimiam verborum inanum aut dubiorum, præderet copiam, nec denique humile fieret aut abiectum. Quis, ut semper boni oratores, suam mentem obscuriorem planis nullique incipiti interpretationi expositis verbis atque elocutionibus clariorem reddere studeant. Vade enim tot, variæ, quin imo innumere propemodum de hac vel illa veritate lætes sunt exortæ? nonne ex notionibus obscurioribus minus recte intellectis? Et nihil, præter terminorum claritatem, persuasionis finis est magis conveniens. Bene enim oratoris mente percepta, attentus auditor dimidiam sere demonstrationis partem vel conjecturando assequi poterit. Deinde vero, si illa eloquentiæ illustria exempla consuluntur, in pertractandis argumentis, quoad scripturæ genus, duplex potissimum animadvertetur artificium. Primum in rariis rhetoricarum figurarum, quæ commouende voluntati aptiores esse creduntur, usu versabitur. De industria in his locis illi viri omisisse videntur, quodcumque verum, quem intendunt, sensum possit perturbare, aut animos auditorum fluctuantes relinquat, et dubitantes.

Imitatio itaque docebit verum legitimumque omnium figurarum usum, ut illis pro lubitu, sine iudicio, minus considerate, in quovis sermonis loco, uti sit prohibitum. Alterum artificium in eo merito ponitur, ut boni oratores non prius suas rationes relinquunt, quam illarum perspicuitatem in se ipsis percipiant. Nam quo major claritatis lux nostrò inest intellectui, eo faciliori negotio illam in auditorum animis, recta via incedentes, incensuri sumus. Quem in finem vero hæc disputata sunt? Nimirum ut imitator videat, quam in assequenda oratorum perspicuitate inire debeat rationem, ut oblectitatis ambiguitatisque sermoni perquam noxie portum felicissime effugiat. Nam *tumidos et corruptos, tremulos, et quocumque alio cacozelhe genere peccantes, certum habeo, non virium, sed infirmitatis vitio laborare, ut corpora non robore, sed valetudine instantur, et recto itinere lapsi, plerumque avertunt. Est ergo obscurior, quo quisque deterior.* Quintil. l. c. L. II. c. 3.

§. XVII.

Alterum vitium perspicuitati contrarium imitatori fugiendum.

Neque vero hi tantum sunt orationis morbi, quibus mederi debeat bonus imitator, sed alie contagiones irreferunt. Quem fugiunt illa tempora, quibus, si orator verba et locutiones peregrinarum linguarum a paucissimis intellectarum ipsi demonstrationi immiscebat, summis laudibus in cælum usque efferebatur? Præterierunt illa tempora. Sed mutatis temporibus alius mos inualescere videtur. Non quidem amplius audimus Latinas, Græcas, aut Hebraicas Germano sermoni immixtas voces. Quis vero

vero nostra aetate, mos plerosque inuasit oratores? Lingua quidem vernacula dicere contendunt. Sed a linguae puritate paulatim recedunt. Valent undique Gallorum et Anglorum mores, quibus etiam linguae nostrae palmam eripere tentant. Tacemus quidem in nostris orationibus Gallicanas et Anglicanas elocutiones, sed, *heu! risum teneatis amici!* vos oratores Germanos legisse aut audisse affirmatis. Quantum fallimini! Audistis viros Gallicanam aut Anglicanam linguam Germanis vocibus exprimentes. Contra nostrae linguae genium inducitur harum praecipue duarum linguarum constructionis ordo, et haud raro ipsa his tantum linguis propria male Germanice reddita leguntur, vel audiuntur. Quantum mali nostrae linguae puritati imminet? Rogetis quaelo vos ipsos, an omnia, quae legeritis aut audieritis, clare et perspicue intelligatis. Maxima auditorum pars istos quidem oratores admirabitur, aliosque claritatis et perspicuitatis studiosos reueriet, sed temere se illos, illorumque argumenta iactat satis intellexisse. Aurium quidem pruritus nouo isto inconsumtoque dicendi genere excitatur, neque vero intellectus docetur, neque voluntas corrigitur, adeoque sermonis scopus perit. Imitatori itaque puritas sermonis erit retinenda, quam etiam, si linguae, quam dicendo utitur, sequeretur exempla, facillime ostendet, nec illius iacturam timebit.

§ XVIII.

Tertium vitium, quod imitator effugere debet.

Contra hanc verae eloquentiae primam virtutem peccant quoque ii, qui in demonstratione sublimem illum

poetarum stilum affectant. Optimum vero nisi sapienter, prudenterque ordinetur et dirigatur, quum abeat in pessimum; sane labor erit inutilissimus, maximeque temerarius. Accidit plerumque, ut ex hac affectatione tertium quoddam scribendi genus, quod recte diiudicatum, nec est poeticum, nec oratorium, nascatur, multisque aliis ab eloquentia alicuius navis scateat. Invenietis enim haud raro inutiles tautologias, et notiones, quae, si resoluuntur, contrarium simul involvant sensum, aut parum claritatis argumento afferunt, spissis tenebris mentem obtegunt, illamque longis ambagibus circumactam pristinae ignorantiae reddunt. Quis enim, quaeso, veritatem tam deformem, illoque indignissimo habitu vestitam facile perspiciet? Hoc nemini, quanquam Herculeum perferat laborem, continget, Maximo opere igitur veritati cognoscendae, demonstrationisque rationibus hanc dicendi scribendique rationem obesse, nemo non fatebitur. Praeter hoc sermonis perspicuitati illatum damnum eiusmodi stili auctor sibi ipsi nocet. Multum enim imbecillitate iudicii potissimum prodita, sua derogat laudi. Si enim orationis argumentum, iudicio in auxilium vocato, probe ponderaret, sine dubio ingenio luxuriantius minus indulgeret. Imitator itaque sedulo cauebit, quo minus horum vitiorum claritati repugnantium se faciat suspectum. Ad quod efficiendum ille studiosè inquiret, quo sensu boni oratores verba atque locutiones sumant, an coramnis in veritatis argumentique natura enucleanda incedant. Certe illos eiusmodi stilum abhorruisse, et si in quibusdam locis poetas affectauerint, necessitate, quae ex contextu patebit, coactos esse, cognoscat.

§. XIX.

Quartum vitium ab imitatione alienum.

Sunt tandem, qui hæc omnia evitare cupientes in alterum extremum incidant, Sublimitatem quidem poeticam abominantur, sed in illius locum humile, et abiectum surrogant scribendi dicendique genus, aut illud, quo utimur in familiaritate cum aliis. Quid inde? Sepe dicunt isti oratores, quicquid in buccam veniat, parum solliciti, utrum argumentorum gravitati verba et locutiones respondeant, nec ne. Hæc dicendi ratione probata, ad nullam certe artem facilius patebit via. Nec multum est legendum, nec animi vires meditando frangentur, nec imitationis labor erit necessarius. Sic id brevi temporis spatio absolvere poterimus, in quo perdiscendo præclarissimi viri multos annos, quia imo maximam nobilioremque vitæ suæ partem consumserunt. Isti boni viri otio plerumque dediti, si tantum dixerint, modo sit aptum, modo ineptum, oratoris partibus sese pulcerrime perfunctos esse, sibi persuasum habent. Sed quum in uniuersum quisque honestus animus nimis vulgares, humilesque voces iam in familiaritate fugit, multo magis id decet oratorem. Remissior enim, audiendis eiusmodi oratoribus, fit animus, nec raro temporis his sermonibus tributi eum poenitet, nec res fit clarius, sæpe potius implicita, peritque illius dignitas, qui stilo bene ordinato retinetur. Timendum quoque est, ne crebrioribus his sermonibus auditis, hoc veneno inficiatur animus, Quo quis itaque a natura quasi adhumile

abiectumque genus est proclivior, eo magis illi probatorum virorum imitatio erit commendanda. Hæc erit illi optima dux et magistra. Manibus quasi eum ducent in amenissimum veræ eloquentiæ hortum, monstrabit pulcherrimos fructus, omnem humilem abiectumque stilum expulseros. Sed quum vastissimus sit campus, melius suis rebus consulat imitator, si verborum locutionumque ornatum non ex uno tantum bonæ notæ oratore discere studeat, sed ceteros etiam adeat, et quicquid de re sua sit, ex illis depromat. Multum vero laboris, quum magna verborum atque locutionum copia ad apte rebusque convenienter dicendum requiratur, imitatores experientur, quod tamen studii assiduitas sensim lenlimque vincet,

§. XX.

Quid statuendum sit de imitatione poetarum.

Legibus vero oratori prosaico latis poete sunt exempti. Nam

Picioribus atque Poetis

Quilibet audendū semper fuit æqua potestas.

Florat. de art. poet. Hic poete suos comites deserunt. Ambo quidem, orator et poeta ad præfixum claritatis metam attingendam æquali festinant pede. Sed et ratione argumenti et imitationis aliam viam ingrediuntur. Argumenta enim poeseos ita sunt comparata, ut magis mentem delectent, quam doceant, deinde aliam exprimendorum notionum postulant rationem. Quod suis comitibus oratoribus est interdictum, illisque ambiguitatis obscuritatisque invrere potest maculam, his non tantum est permilsum,

sum, sed laudi honorique etiam vertitur. Colligant itaque flores ab oratoribus contentos. Hinc videtis iucundissimas descriptiones, venustissimarum formarum imagines, hinc splendidissimam verborum elocutionum: que pompam, viuos rerum colores, divinum illum solis poetis proprium ignem, cuius flamma totam incendit mentem. Quo uberior unctiois poeticae modus conspicitur, eo felicius procedet imitationis opus. Sine legibus, quicquid sit rectum, poetarum imitator, succurrentibus ingenii viribus, apprehendet. Similis erit indefesso messorum, cuius assidua manus agri fructuum varia genera, nullis relictis, colligunt. Qui vero mediocribus tantum poeseos talentis se sentit esse praeditum, illi in hoc negotio idem laboris cum oratore gravissimum onus ferendum manet. Quod primo oculorum intuitu videri, id demum longo peracto examine, hic suum esse inteliget, nec, si a tramite ab ingenio monstrato discedit, poeseosque regulas deserit, unquam efficiet, nec suis carminibus applaudetur. Plus itaque laboris, quam orator, ac studii suscipere debet poeta, Quum enim sint varia carminum genera: quodlibet eorum singulari opera erit imitandum, *Stultissimum enim ipsa ex mente Melanchthonis l.c. l. II. c. 17. esset ei, quem velis Elegiam scribere Horatii Odas aut Satyras potius proponere, quam Ovidium aut Tibullum.* Cuius generi sunt propriae virtutes, propriusque usus. Imitator itaque adhas duas res intendat mentem, e. g. si genere heroico Maecenatis aut herois res placere gestas canere, illasque immortalitati tradere cupit: ut huius, non alius generis sibi eligat exemplum, a quo artificium simili modo carmen componendi petat, necesse est. Nec in hac re tantum acquiescet, sed insignes poetae illi simul, verum cuiusvis

D

gene-

generis usum suppeditabunt. Hic enim vel maxima, qua praeroratoribus gaudent poetae, iusti limites positi sunt licentiae. Non enim liber ad quoduis genus poetis patet aditus. Quum enim argumenta poetica variae sint conditionis, ita, ut aliud genus rebus seriis, aliud competat iocosis: peruersè ageret poeta, si ad fingendas et carmine serio depingendas res sumeret genus iocosum, aut res iocosas caneret genere elegiaco. Uti nauta, qui vento aduerso petit portum, nunquam illum intrabit: ita eiusmodi poetam semper spes sua frustrabitur. In eo vero illis antiquioris et recentioris aevi vatum principibus iustae laudes non possunt denegari. Ex eorum enim carminibus, elucet summa prudentia, ut semper genera rebus dignissima adhibuerint. Nonne itaque carminis generum iusti verique usus merito habentur doctores. Vide, imitator, tibi, illorum insignium virorum lauream affectanti, leges nunquam transgrediendas esse latas. Disce ab illis, quod genus huic, quod vero illi respondeat poeseos argumento.

§. XXI.

Imitatio sili in commouenda voluntate.

Non vero circa intellectum instruendum versari tantum debet oratio, sed etiam petit voluntatem, atque ita dirigitur, ut haec veritatem ab intellectu agnitam accipiat, illique conuenienter agat. Quomodo silius oratoris, qui, veram esse suam sententiam, aliis persuadere cupit, debeat disponi, temperari, et gubernari, qua ratione orator pariter atque poeta, exempla proposita sequantur, nec non illum ab hoc interdum deseri, saluo tamen scopo praefixo, breuiter exposuimus. Nunc pauca etiam de imitatione, quatenus illa ad animi commotionem spectat

spectat, monebimus. Vehementiorem, graviorem, magisque ornatum stilum, quam intellectus institutio, postulat voluntas cum suis viribus. Hinc formam mutare debet orator. Ad quod probandum nullis prolixioribus rationibus opus esse censeo. Res ipsa loquitur, et nostra propria consentit experientia. Quis enim sui ipsius conscius non de se ipso fatebitur, voluntatem sepe, quanquam intellectus veritatem penitus perspexerit, tamen obedientiam reculare, nec, nisi gravi oratione argumentorumque armis sic victa, facile posse commoueri? Sane lectores eodem, quo ad lectionem accesserunt, discedunt animo, aut auditores, sine ulla vehementiori commotione percepta, oratorem relinquunt. Nec imitationis opus timebit diligentia; Quae si orator fugere velit, stilum mutare debet. Sequetur in hac re non tantum suum exemplar, cuius attendenda lectio vel in eo illi maximo erit usus. Sed quum raro in uno exemplo omnes, quae dicuntur graviores commotiones, expresse inveniuntur: alia una cum nostro eligi debent exempla. Alias regiones visere, ut viator, ita et orator, sui esse putabit. Sicut enim qualibet terra hac vel illa re aliis merito anteponitur: ita haec animi commotio in hoc, illa in illo oratore maiori cum gravitate coniuncta legitur. Volet itaque imitator ab altero ad alterum florem. Colligat mel, ubicunque inveniatur. Porta sunt aperta. Accessus facilis. Sed, ea! qui antea se alter ab altero separauerant, poetanempe et orator profanus, illi hic mutuis amoris signis editis, sese amplectuntur. Amorum res est communis. Antea vetitum nunc est licitum. Imitator ratione stili instruendo intellectui apti, poetarum lectionem speratam, in perdomanda voluntate recte iudicat, suam esse, illamque cupide petitam sequitur. Neque vero hoc consilium antea monitis est contrarium, neque novum atque inauditum.

D 2

Quod

Quod enim uni rei repugnat, illud alteri sæpe mirum in modum inservit. Nihil vero etiam est novi. Ipse *Quintilianus* *Theophrastum* de hac re differentem inducit, eiusque consilium laudat, l. c. L. X. c. l. Plurimum dicit oratori conferre, *Theophrastus* lectionem poetarum, mul-
 tique eius iudicium sequuntur, neque id immerito. Namque ab his et in rebus et in verbis sublimitas, et in affectibus modus omnis, (hoc probe teneatis imitatores) et in personis decor petitur. Nondum vero ratio expedita est, quid orator poetis quasi raptum reportare domum debeat. Hunc nodum solvit idem *Quintilianus* ibidem paullo inferius. Meminerimus tamen, inquit, non per omnia poetas oratori esse sequendos, nec libertate verborum, nec licentia figurarum, totumque illud studiorum genus ostentationi comparatum, et præter id, quod solam petit voluptatem, eamque etiam fingendo non falsa modo, sed etiam quedam incredibilia sectatur, patrocínio quoque aliquo iuvari, quod alligatum ad certam pedum necessitatem, non semper propriis uti possit, sed depulsam a certa via ad eloquendi quedam diuercula consugiat. Nec mutare quedam verba, sed extendere, corripere, convertere, dividere cogatur: nos vero armatos stare in acie, et summis de rebus decernere, et ad victoriam niti decet.

§. XXII.

Transitus ad rerum imitationem.

Omnia huc usque tractata pertinent ad verborum imitationem. Verba vero nondum sufficiunt ad persuadendum, In eo omnes rhetores habeo consentientes, qui unanimiter *Quintilianum* sequuntur. Hic ita dissert. l. c. L. X. c. Imitatio non tantum in verbis, illuc intendenda mens, quantum fuerit illis viris decoris in rebus atque personis, quod

con-

confitium, quæ dispositio, quam omnia etiam quæ delectationi videntur data, ad victoriam spectent. Quid agatur proœmio, quæ ratio, et quam varia narrandi, atque refellendi, quanta in affectibus omnis generis mouendis scientia, quantaque laus ipsa popularis utilitatis gratia assumta, quæ tum est pulcherrima, quæ sequitur, non cum arcesitur. Hæc si perviderimus, tum vere imitabimur.

§. XXIII.

Quot partes sermonis completi sint statuende.

Quæ si mente attentiori considerantur: imitationem rerum omnes orationis partes sibi subiicere, recte iudicatur, in quibus statuendis in tanta virorum discordia, quorum alii quatuor, alii quinque, alii sex orationi assignant partes, quem sequatur, animus vere dubitare incipit. Perultratis omnibus sententiis, Aristotelem a Voss. l. c. L. III. l. c. adductum, præ aliis in hac rerum incertitudine duccem mihi elegi, non solum ob ingentem sectatorum numerum, sed potius, quia eius sententia optime orationis fini ultimo, persuasioni nempe, favere videtur. Hic vero quatuor partibus omnem orationem absolvi censet. Nec cur, quanquam orationis genera pro mutatorum temporum statu mutata esse videantur, illæ tamen unicuique et sacræ et profanæ orationis generi non sint tribuendæ, video. Partes itaque ex illius viri mente sunt quatuor necessariæ; Exordium, Propositio, Fides, et Peroratio. Nulla vero harum orationis partium caret suo artificio. Circa quamcunque rem aut orator aut poeta sit occupatus; uterque inveniet similem iam pertractatam. Quid inde? uterque confugit ad rerum imitationem,

§. XXIV

§. XXIV.

Imitatio exordiorum.

Naturam exordii orationis argumentum optime docebit. Unus vero idemque finis omnibus exordiorum generibus est propositus, nempe, ut indicetur orationis scopus, ac præparetur auditoris animus ad reliquam dictionem. *Voss. l. c. L. VIII. c. 7.* Quomodo vero hoc rite fiat, breuiter indicat *Quintilianus l. c. L. IV. c. 1. id fieri, inquit, tribus maxime rebus, inter auctores plurimos constat, si auditorem beneuolum, attentum, docilem fecerimus.* Ad quod in animis efficiendum, duplex requiritur artificium. Aut enim apertis rationibus animum auditoris nobis idoneum ad audiendum reddimus, aut oblique et latenter illius animum subimus. Aut enim exordia a dignitate personarum, aut a temporis opportunitate, aut a momento rei tractanda grauissimo leges desumta. Eni imitator, quid hic fit tui officii. Consulas oratorem de resimili dicentem, et videas, qua rarum prolatarum rationum animos, auditorum sibi reddiderit beneuolos.

§. XXV.

Imitatio propositioum.

Exordium recte excipit propositio, siue orationis argumentum. Hac quidem interdum, præcipue ab antiquioribus oratoribus, quia iam ex exordio, et interdum ex illius narratione annexa cognoscitur, proferri est omnia. Quo factum est, ut quidam, qui de rhetorica præceperint, non necessariam illam orationis partem esse existimauerint. Sed quam hodie ars rhetorica, noua hinc inde assumpta forma, ab illorum veterum doctorum methodo discedat, nunc merito propositio cum oratione tam arcto vinculo est connecta, ut ab illa nullo modo separari possit. Omne vero ora-

orationis argumentum est aut simplex, una tantum primaria notione conspicuum, aut compositum, plures simul elocutiones involvens: Nec magnum hoc loco est imitationis opus. Discat tantum imitator a suo exemplo proposito, quibus terminis propositio similis, a suo exemplo sit enunciata, et studeat eidem claritati suo argumento concilianda. Hac enim propositionis virtute neglecta, ne obscuritatis accusetur, merito timet. Quomodo enim, primaria notione minus intellecta, cetera cognoscuntur? Quomodo et intellectus ad veritatem recipiendam, et voluntas ad obediendum poterunt invitari, duci, commoveri?

§. XXVI.

Imitatio rationum.

Maius vero imitationis studium expectat tertiae sermonis pars, nempe fides. Quis enim suae rei sine prolatis argumentis fidem faciet? Sine illis nulla erit persuasio. Pro rerum vero diversitate diversa etiam sunt variantque rationum genera. Omnis autem res addicendum apta aut affirmatur aut negatur. Hoc respectu, ut cum rhetorices magistris loquar, distribuitur fides in confirmationem, si res ut vera accipienda suadetur, et in confutationem, quare, quia est falsa fictaque, monstrat reiiciendam, aut aduersariorum sententiam destruit. Priusquam orator contrariam armis aggreditur sententiam oppugnandam, praemittet notiones causae suae veritatem evincentes. Nullus enim, nisi sit antea in veritate, gravibus rationibus adductis, confirmatus, contrariae sententiae falsitatem clare et perspicue videbit. Exinde rationes, quae pro causae bonitate loquuntur, primum merito merentur locum. Sed restant plura difficiliora factu, quae imitationis excitant studium. Prima enim qualitas diiudicanda

erit

erit de rationum numero, deinde de eorum ordine, ut persuasionis finis impetrari possit. Plurimorum quidem virorum eruditorum si audiri consilium; rationis non densari oportere dicunt. Recte, quod enim fieri debet per pauca, non debet fieri per plura. Sed inveniunt tamen possunt orationes, quæ, nisi rationum multitudine ornentur, intellectum auditoris parum, aut minime ad assensum alliciant. Quomodo itaque hoc negotium optime erit expediendum? Cautus atque circumspectus orator petet consilium ab aliis, et ad inventum similis argumenti sermonem componere studebit suum. Si rationes densatas in simili re legit, suas etiam multiplicabit: sin minus eisdem et paribus armis animos oppugnet, et ad veritatem compellet. Ita propemodum etiam iudicandum erit de rationum ordine. Multum enim in conspicienda hac lite dissentiant docti. Eorum enim alii orationes firmiores, alii infirmiores collocant in principio. Utræque partes suam sententiam defendunt, Illi, qui firmioribus rationibus, medio inferioribus relicto, primum concedunt locum, provocant ad auditoris animum, quem, orationis initio dicunt, cupiditate ardere cognoscendi, quod afferatur ad causæ probationem, quod etiam fieri in fine, quia postrema animo maxime inhæreant. Qui vero firmioribus hanc primi ultimique loci dignitatem denegant, causæ suæ patrocinium in eo se invenisse putant, ut hanc persuadendi rationem, quia intellectus humanus a facilioribus ad difficiliora consuetus sit ascendere, et omne cuiuscunque doctrinæ initium a facilioribus petatur, reprehendant ut perverfam intellectuique repugnantem. Optime monitum a Celeberrimo Er-
nect. tit. rhetor. Cap. IV. §. 222. ordinem argumentorum non certa-
qua-

quadam lege contineri. Sed tamen vel in hoc rationum ordine imitationis studium erit utilitati. Non deerunt exempla in simili casu sectanda, quin imo duplicem exinde carpet imitator fructum. Primo enim comprehendet ordinem argumentorum, eorumque seriem, quem si observet, omni excultatione erit dignus. Deinde vero etiam illorum nexum, quo inter se coniuncta sunt, arctissimum; et quomodo alterum alteri sit superstructum, facile animadvertet. Quis, quaeso, si simili ratione quasi aciem instruit, hunc imitatore in iudicium vocabit?

§. XXVII.

Imitatio confutationis.

Aterum rationum genus cernitur in confutatione, iterumque duplicis est speciei. Aut enim vindicamus nostram sententiam ab aduersariorum dubitationibus, quibus illum oppugnant, aut contrariam illorum nostraque oppositam ipsi aggredimur sententiam. Sicut igitur miles addebellandos hostes variis utitur armis, neque tamen omnibus simul, sed modo his, modo illis, pro necessitatis ratione: ita orator validis rationibus instructus, in aciem contrahostem procedit, sed varium ordinem diuersumque modum observat. Recte enim monet *Voss. l. c. l. III. c. 5. interdum, inquit, ostendimus falsa esse proverbia assumpta, interdum, his concessis, complexionem ex his consequi negatur: interdum contra firmam argumentationem alia aequae firma, aut firmior ponitur: interdum utimur eleuatione, ridendo argumenta aduersarii. Quid prodest haec omnia arma nosse, ignoto illorum usu? Nec semper viva doctores vox nobis sufficit. Tunc demum si probatorum autorum exempla sequimur, quanquam, uti inter omnes harum re-*

E

RUM

rum peritos viros constat, saepe numero hoc imitationis studium Minervæ elicit sudorem, et vel firmisimis humeris longi diuturnique laboris imponit onus ferendum: animum tamen non despondere debemus. Hi sempiternæ laudis viri, deficiente viua magistri voce, artem adversarios convincendi, optime nobis instillabunt.

§. XXVIII.

Imitatio perorationis.

Rationes bene ordinate luculenterque demonstratæ habent tandem perorationem comitem, ultimam sermonis partem. Peroratio vero est, consentientibus omnibus rhetoribus, artificiosus orationis exitus, cui quidem multi quatuor, alii maiore iure non nisi duas adscribunt partes, nempe enumerationem et affectum. Prima pars nec imitorem defatigat, nec eius frangit vires. Ut auditores viam retineant rei tractatæ memoriæ, sui officii disertus orator non oblitus, aut brevissime, aut prolixius, prouti iustum æquumque esse censeat, enumeratis rationibus, rem sermone demonstratam repetet, unde appellatur recte recapitulatio. Breuitas itaque perorationem ornat, cui altera virtus est sociata, nempe ut sit acris, quæ aculeos relinquat in auditorum animis. Quodquum sine affectu nunquam fieri potuerit, inde enascitur altera pars perorationis, nempe affectus, quem si orator prudenter regere sciat; impetrata victoria recte triumphare iudicatur.

§. XXIX.

Transitus ad imitationem affectuum.

Quantum in quibusdam sermonibus, quum eorum argumentum plane nullos admittat affectus, etiam illi in peroratione omitti possint: maximus tamen sermonum nume-

numerus, nisi illos orator bene traderet, suam amitteret gravitatem simulque finis periret. Minime autem in una oratione omnes ac singuli possunt concitari affectus. Hinc prima imitatoris erit cura, ut imitetur affectus suae orationi proprios. Sed hic locus est amplior, quam quis credat. Triplex potissimum discutienda erit quaestio: primo, quid affectuum imitatio praesupponat, deinde, quinam affectus brevius, quinam vero longius desiderent imitationis studium, demique quid in eorum imitatione erit obseruandum.

§. XXX.

Quid imitatio adfectuum praesupponat.

Omnium affectuum, qui recte a Cicerone definiuntur, ut sint vehementiores animi commotiones, sola sedes est nostra voluntas, quae cognitis ab intellectu rebus, vario modo afficitur. Aut enim rem ab intellectu clare perspectam nostrae utilitati, nostrisque inservire commodis, sentimus, quo fit, ut vehementissimo huius rei possidendae et retinendae flagramus desiderio, inde paritur amor. Aut res nobis nocet, nostrosque destruit fines, abhorrenus igitur et detestamur illam, inde nascitur odium. Omnes ceteri affectus, quorum maximum numerum congeffit inter alios *laudatus Vossius l. c. l. II, c. I.* aut priori, aut posteriori, aut utrisque simul primis illis commotionibus suam debent originem. Quid igitur affectuum doctrina in oratore atque imitatore praesupponit? Ut ambo omnes quascunque vehementiores animi commotiones non nomine, sed re ipsa sciant, illarumque causas, unde orientur, et vtrum angustiores, an largiores illis sine positi limites, probe perspiciant. Harum enim rerum igna-

E 2

rus

rus orator nunquam habebit animorum habenas, nec imitator multum proficiet in suo studio. Suum exemplar, quid? quod etiam alia, ad quorum lectionem extendit manus, leget, perleget, sed hercule sine fructu. Nam nec ullum affectum, nec illius gradum videbit.

§. XXXI.

Quinam affectus breuius, quinam longius imitandi studium expectent.

Quinam vero affectus breuiorem, quinam longiorem desiderent imitationem, hæc est altera quaestio. Omnes quidem homines sentiunt hos voluntatis dominos, sed non omnes æquali gradu. Pro naturæ varietate varius quoque est affectuum modus, ita, ut hic affectus leuiori modo in hoc, ille in illo possit concitari animo, e. g. hominem biliosum ira quacunque oblata occasione inuadit, eumque miserrimum cruciat. Quid inde? illa nostri animi commotiones, ad quas nostram Deus finxit naturam promtorem; nullo, aut saltem breuiori imitationis labore, excitari possunt. Longe vero alia est ratio earum commotionum, quarum infirmos aut propemodum nullos noster animus percipit stimulos. Quibus perdomandis indefessa imitatio vix par est. Tunc imitator cum Tibullo L. III. eleg. 6. fateri cogitur:

Heu mihi difficile est imitari gaudia falsa

Difficile est, tristi fingere mente iocum.

Nec bene mendaci risus componitur ore,

Nec bene sollicitis ebria verba sonant.

§. XXXII.

§. XXXII.

Continuata questionis discussio.

Deinde alia earum commotionum semper in animo resident, eumque lacerare non desinunt, alia vero sicut rapida ignis flamma, cito oriuntur, cito quoque pereunt: alia tandem, tanquam ex improvise, ut hostis, e suis latebris, prosiliunt, totamque mentem primo impetu devictam secum abducunt captivam. In imitationis itaque studio hoc maximi momenti, quod intercedit, discrimen probe tenere debet imitator. Bene instituta imitatio in animi commotionibus illi non recusabit officia, armaque porriget, simulque eorum verum usum docebit, quanam commotiones lento gradu, quanam alacritate debeant oppugnari, quanam statim pareant, quanam denique, omnibus profusis viribus, victoriam promittant, quid consilii sit capiendum, si illarum imperium aut perpetuum esse debeat, aut saltem temporarium.

§. XXXIII.

Quid in affectuum imitatione observari debeat.

Nunc restat inquirere, quoduplici modo circa affectus exprimendos imitator versetur. Triplici vero ratione hoc opus conficitur. Non enim sufficit affectuum agmen in animo producere, sed etiam disci oportet, quomodo excitati possint reduci, aut profus exstirpari. Accurata sermonis argumenti cognito primam in hac re fert opem. Eius enim indoles sponte sua affectus aut excitandos, aut leniendos, aut monstrabit delendos. Artem vero hoc in auditoris animo efficiendi docebit imitatio, quæ erit exemplar, ad cuius imaginem hoc opus sit incipiendum, perle-

E 2

quen-

quendum, tandemque abfoluendum. Sic fcopus imitationis attingitur.

§. XXXIV.

Quid fit iudicandum de vocis gefuumque imitatione.

De imitatione gefuum vocisque haud multa præcipi poffe videntur. Si naturam fequitur imitator: prudentius procul dubio aget, quam qui alios in hac re felectatur. Nam periclitatur, ne potius vitia quam virtutes pronuntiationis actionisque imitetur. Natura fermonis, illi præbebit quafi ambas manus, et, ubi vox debeat effe fubmiffa, ubi excitator, ubi præceps, ubi tardior, ubi gravior, et ubi humanior, cum optime docebit. Sic etiam gefus cuilibet fermonis parti, quin imo cuiusvis affectus figno refpondere debent. Quod, fi ipfarum commotionum fumus confeii, optime euenit. Animus enim affectu penetratus nec eget doctore, nec imitatione. Sed et vox et gefus habent varios fcopulos, in quibus naufragium ferre poffunt. Præcipue expellere fudeat imitator vocis rauitatem, tenuitatem, præcipitantiam, et monotoniam. Nam

Citharædus

Ridetur, chorda qui femper oberrat eadem.

Horat. de art. poet. Gefus autem nec crebriores, nec rarioreſ effe, fed pro variis affectibus teſtificandis temperari debent,

§. XXXV.

De imitationis rhetorice proprietatibus.

Antequam Colophonem huic libello addimus: pauca de imitationis rhetorice proprietatibus monenda ſuperfunt. Tria vero huius ſtudii præcipue ſunt propria. Primo omnis imitatio debet effe libera, non coacta, i. e. quæ non iuret in doctoreſ verba, neq; aliam tenentes rationem ſper-

spernat, nec vi quasi quadam rapiat, quæ cogitandi modo sint contraria. Quam servilem imitationem merito quilibet ridebit cum *Horatio*:

*O imitatores seruum pecus, ut mihi sepe
Bilem, sepe iocum vestri movere tumultus!*

Epist. I. 19. Deinde debet esse occulta, ira, ut non statim appareat, cuius auctoris exemplum sit secutus imitator, quod fit, si potius animus ad verba affectanda appellitur. Denique hoc studium sane est difficillimum, atque initio minus iucundum. Hoc attentus quisque rhetoricesque peritus lector lubentissime concedet. Vera enim semper manebit sententia *Pliniana Epist. IV.* *Imitari omnes cupiunt, nemo aut paucissimi possunt.*

§. XXXVI.

An imitator sit plagiarius;

Sed, nonne imitationis studiosus plagii erit reus? Nam rapit, quod non suum est. Minime hoc crimen in eum cadit. Non enim sumit aliorum laborem, et pro suo venditat. Perturbat neminem. Relinquit omnes in quietâ bonorum suorum possessione. Ad aliorum tantum ordinem et artificium applicatum effingere atque exornare suos studet sermones, ut eundem finem cum illis assequatur,

§. XXXVII.

Confectaria.

Ex his, quæ ad demonstrationem imitationis rhetoricæ studii atque indolis sunt disputata, quilibet facillime in-

intelliget, primo hoc imitationis studium differre, ab imitatione puerili. Hæc tantum verba, et elocutiones, sine argumentis perperis, ad perdiscendum linguæ genium sibi vindicat, et in succum quasi et sanguinem convertit: nostra vero imitatio non tantum in verbis, sed in illorum quoque structura, et in stili diversitate, uel ratione argumentorum, vel affectuum, ceratur. Illa in subsidium vocat regulas Grammatices, hæc regulas Rhetorices. Illa delectatur verbis, hæc simul rebus. Deinde recte colligi potest: aliquem posse esse bonum rhetorices imitatore, qui illius artificium, quod partibus orationis sese prodit, imitari studeat. Denique erit verum, quod in definitione diximus: veram imitationem nullis rebus parcere, quæ persuadendo inserviant.

9

DE
IMITATIONIS RHETORICÆ
STUDIO ATQVE INDOLE,
IN MEMORIAM
I V B I L A E I
GYMNASII MERSEBURGENSIS,

a.d. XIX. m. DECEMBER.

A: R. S.

M. D. CC. LXXV.

CELEBRATI,

EXPONIT

M. DANIEL GVILIELMVS FVNCCIUS,
GYMNAS. COLLEG. QVINT.

MERSEBURGI, LITTER. LAITENBERGER.

XXIII
V

